

30397

30398

30398

ANUL I. 1916.

No. 1.

PAGINI LITERARE

PAGINI LITERARE

APARE SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET DE DOUĂ ORI PE LUNĂ ÎN ARAD.

ABONAMENTUL: PE UN AN 20 COR.
PE 1/2 AN 10 COR.

PENTRU ROMÂNIA ȘI STRĂINĂTATE:
PE UN AN 24 COR.
PE 1/2 AN 12 COR.

REDACTOR:
VICTOR STANCIU.

REDACȚIA: ARAD, STRADA TELEKY
NUMĂRUL 27-28.

ADMINISTRAȚIA: „PAGINI LITERARE”
ARAD, STRADA ZRI-
NYI NUMĂRUL 1A.

CHEMARE.

A pornit, din zările negre, un vior năprasnic — și ne-a risipit pe toți, la cele patru vânturi.

Aveam o cetățuie, o gardă credincioasă, în apărarea drapelului, pe care era scris: literatura și cultura poporului român.

Și steagul ni s'a smuls din mâni, pe urma cumplitelui suflu al demonului Distrugerii.

**

Mii de eroi-martiri s'au prăbușit pe câmpul imenz al măcelului.

Alte mii și mii tângesc în spitale, unde mulți n'au pe nimeni să le grăiască în limba lor, și să le întindă un petec de gazetă, scrisă în românește.

„Dați-ne lectură românească” — ne strigă atâția eroi — invalizi, din spitalele de preutindeni: de lângă Riga până în preajma Salonicului, dela malul Rinului, până în Mesopotamia.

**

Orbecăm prin întuneric, cei rămași acasă.

Și o întrebare plină de mahnire ne sună în auz; o întrebare, la care trebuie să răspundem:

— „Unde e steagul literaturii, pe care vă plăcea să-l falfăiți în zilele de pace? Voi, cărora Dumnezeu v'a dat darul de a pune pe hârtie aspirațiile unui neam, pentru ce

ați amușit cu toții, când suflul primejdiei s'a pornit? Credeți că steagul trebuie apărat numai în zilele bune? Noi stăm în fața morții; voi cei de acasă, — câtă brumă ați mai rămas — îndepliniți-vă și voi *datoria*, până în sfârșit.

„Ridicați steagul din noroi, și falfăiți-l iar, oricât de grea vi s'ar părea această sarcină.

„Ridicați-l sus, cu cea din urmă încordare a forțelor, până va veni vremea, să-l lăsați în paza altora.

„Prohodiți, cu lacrimi nefățărite, pe toți frații, ce s'au prăbușit pe câmpul de măcel!

„Așterneți, în rânduri lămurite, suferința și jertfa noastră — și spuneți lumii, că jertfa ce o aducem, așteaptă răsplata dreaptă!”

**

Glasul, ce vine din depărtări imense, e întretăiat de gemete, horcăieli de moarte, șuier de gloanțe, bubuit de tunuri.

El răsbate *totuși*...

Veniți dar cu toții, să închegăm rândurile rărite, și umăr la umăr, să ridicăm steagul, ce ni-s'a smuls din mâni!

Priviți-l!

Urme de noroiu și pete de sângé l-au murdărit.

Uraganul suflă tot mai cutropitor; drapelul falfăie, sbătându-se cu desnădejde.

Să nu-l părăsim!

Să nu-l abandonăm, decât când ne vom prăbuși și noi, sub faldurile lui, pline de noroiu, de sângé și de lacrimi!...

Al. Ciura.

O, Doină...

O, Doină, zină dalbă
Cu glasul mângăios,
De ce cântarea-ți sună
Acum așa duios?

Tu fostu-ne-ai tovarăș
La bine și la rău,...
Nici-când atâtea jale
N'a fost în glasul tău.

— Ah, cum n'oiu plânge-n cântu-mi
Și-n suflet n'oi jeli,
Când văd atâtea lacrimi
Prin munți și prin câmpii!

Venit-a iarna aspră
Pe dealuri și pe văi,
Pustie-i ȧara 'ntreagă
De dragii mei flăcăi.

Fugit-a veselia
Din mândrul meu Ardeal
Și plânsetul de mame
Străbate văi și deal.

Și cum, cu ȧara 'ntreagă
N'o plânge al meu cânt,
Când cad flăcăii mândri
Culcați de-al morții vânt?

Ei mor fără lumină
Și dorm fără sicriu,
Doar' iarna-i învălește
Cu giulgiu-i argintiu.

— Ah, șterge-a tale lacrimi,
Alin'al tău suspin,
Căci, iată, colo-n zare
Lucește-un colț senin.

Peri-va gerul iernii,
Necazul va fugi
Și dalba primăvară
De nou ne va zimbi.

De sub zăpada albă
Ești-vor mandle flori
Impodobind mormântul
Voinicilor feciori.

Atunci în bucurie
Durerea vei schimba
Ș'al libertății cântec
Cu drag vei întona!

Brașov, Decembrie 1915.

A. Bărsan.

Acasă...

— Schiță. —

Abia se mîjea de ziuă când ușa tinzii cărlăi în ȧișurile vechi și, din casa care durmea adânc, se strecura în curte un bărbat voinic, spălos, cu pasul greu, și îndată în urma lui, un băiețuș ca de doisprezece ani, care, deși părea sprinten, avea pasul nesigur. Ionică era somnuros încă și tatăl său, Dragomir, în drum spre grajd, își întoarse de câtevaori capul să vadă așine-se ficiorul în urma lui. Ionică venea cu pași largi în urma lui, căsca uneori, simțind o moleșire grea, călduță în tot trupul, urmată de înfiorări repezi de frig. Grajdul era în fundul curții spre grădină, curtea destul de largă, și astfel până mai cărlăi o ușe Ionică se trezi binișor din somn și intră în grajd deodată cu Dragomir. Un zimbet de fericire se trezi în ochii lui senini, albaștri: tatăl său putea să vadă rânduiala ce-a ȧinut-o el cîtă vreme a fost singur stăpân la casă. Ii era năcaz numai că nu se luminase încă bine, că nu se putea vedea cumsecade în grajd: nici așternutul proaspăt de cu seară, nici curăȧia micului ochiu de sticlă, nici lipsa painginilor pe grinzi și în colțuri, nici albimea lucie a celor doi boi, nici cît crescuse și se îngrășase Joiana, nici ușa cea nouă pe care el o pusese la stăulețul vișelului. Ionică deschise larg ușa în nădejdea că în grajd se va face lumină mai mare, dintr'o săritură scăpă de sub pălăria întunecată a streșinei și privi spre răsărit. În zări de parte se arătau cele dintăi împurpurări sfioase ale dimineții, sus pe cerul senin mai clipeau însă câteva stele nerușinate. „De-acum o să se lumineze îngrabă” își zise Ionică, și mulțumit și vesel, intră din nou în grajd.

Dragomir era lângă Păun, îl netezea pe spate, îl scărpină pe bărbie, și vorbea cu el încet, cu prietinie și cu dragoste.

— „Văȧi hodinit bine, voinicilor? Ha? Văȧi săturat aseară și aȧi avut așternut bun. Fân bogat în flori v'a pus în iesle stăpânul vost Ionică. V'a griȧit bine, Ion? Așa-i ficiorul harnic, știe ce-i trebuie boului. Dar tu Joiană, când ai de gînd să te oprești cu crescutul?” și Dragomir se întoarse spre vaca dela ieslea cealaltă. „Pe tine și pe vișeluș vă ține Ionică cu otavă, cu otavă ca strămătura din Poiana mare”.

De cînd îl auzi pe tatăl său vorbind, obrazii lui Ionică ardeau tot mai tare, inima-i bătea pârînd că vrea să-i curme respirația. Dar cînd auzi cuvintele din urmă ale lui Dragomir băiatul încremeni de mirare: de unde știa tatăl său că el dăduse aseară vacii și vișelușului otavă din poiana mare? Era aceasta otava cea mai bună ce o aveau, o păstrau de obicei pentru boi la plugăritul de primăvară și pentru oile cu prăsilă tînără. El, Ionică, dăduse o singură dată din otava asta vacii și vișelușului, seara trecută, dar cum aflase tatăl său?

Pe-o clipă îi fu frică, dar simțemântul acesta se risipi numai decăt văzînd zimbetul bun de pe ȧața tatălui său.

— Brav ficior ești tu Ionică, se și cade căci ești cel mai mare. Acum să te vadă mai știi de

Lângă Enos.

Fot. orig. căp. Al. Micu.

Harta teritoriilor ocupate.

Fot. orig. căp. Al. Micu.

unde se iea otava din Poiana mare. Ști tu câtă e de lipsă pentru o zi de plug la doi boi harnici.

Copilul se învărti într'un călcâi și într'o clipă dispăru pe o porțișă, numai cât el de mare, în grădina surii, unde erau clăile cu fân. El nu se mai gândi acum de unde știa tatăl său ce otavă dăduse vițelușului, ci voia să-și arete priceperea și vrednicia.

Dragomir Morar rămase să vorbească mai departe cu vitele lui, să le vadă mai bine, căci aseară, la lumina lămpașului, ochii lui nu se săturară privindu-le.

Dragomir Morar sosise de cu seară din Galiția străină și plină de blestemele atâtor neamuri, sosise pe neașteptate, după ce nu nădăjduse să capete concediu pentru lucrările de primăvară. Căpătându-l puse numai decât o carte la postă, dar ajunse el mai repede decât cartea, sosise după ce slătuse opt luni de zile în calea morții.

Nevasta, Maria, țipă de spaimă când, după un singur hăpăit al cânelui, auzi deodată chelălăitul de bucurie al acestuia, porțița nu auzise când se deschise. Până a-și reveni în fire, Dragomir intră în casă. Copiii, patru, dormeau. Femea îl aștepta incremenită, cu cusătura în mână. Din ochii albaștri lumina o bucurie, o fericire plină de uimire, neașteptată.

Dragomir își îmbrășoșă, își sărută nevasta cu tărie, aruncă privirile luminoase la cei patru cari dormeau, se apropie tiptil de patul lor, le mângăie ușor obrazi fragezi, dar nu cuteză să-i trezească.

Femea veni să-i scoale ea.

— Nu, dă-le pace! Lasă-i să doarmă. Să se întărească, să crească mari, săracii! Ochii lui se împăingîniră pe-o clipă ca și când ar fi văzut ceva rău în viitor, ca și când ar ști el ce-i așteaptă când vor fi mari.

Intr'un restimp scurt întrebările și răspunsurile urmau repede și cei doi soți simțeau cum li-se liniștește inima, încet-încet. Acolo departe, în linia de foc, moartea te pânzește în mii de chipuri, dar Dumnezeu l-a apărât pân' acum pe Dragomir; aici acasă viața fusese grea fără de el, dar Dumnezeu a dat an bun, apoi Ionică începe să dea ajutor. Așa trecură câteva minute de când povestea și Dragomir părea tot mai neliniștit, părea că slă ca pe spini. De-odată se ridică și zise:

— Mai țineți lămpașul dela grajd?

— Cum să nu!

— Dă-mi-l!

Și, cu lămpașul aprins, intră în grajd să-și vadă vițisoarele. Rămase mult acolo, dar Mariei nu-i păru așteptarea lungă. Ceea ce simțea, ce gusta ea acum era o fericire pe care de mult nu o mai gustase, poate o singură dată în viață. Se simțea sfioasă, rușinoasă, timidă, și așa de tinără și curată cum nu mai fusese de când era logodnica lui Dragomir.

Bărbatul se întoarse vesel, mulțumit.

— Cine ține rânduiala în grajd?

— Mai mult Ionică! Ajută și Nicu, dar, vezi bine, mai puțin.

Dragomir știa că și mâna muerii nu se hodi-nise, că avea și Maria poate partea cea mai mare în rânduiala ce văzuse, dar îi căzu bine că nevasta lasă toată lauda pe seama ficiilor lui, și mai ales a lui Ionică. Se uită din nou la patul în

care dormiau duși cei patru, se apropie să-i mângăie iar, dar acum nu se mai putu slăpâni și începu să-i sărute apăsător. Copiii se deșteptară sub înfepăturile mustețelor tari, retezate scurte.

Trecu apoi vreme lungă fără să-i mai prindă somnul, de ochii strălucitori el fuge. Indeosebi Ionică ardea de nerăbdare să știe odată tatăl său ce făcuse el în vreme de opt luni de zile.

— Au început oamenii să are? întrebă Dragomir după ce în casă se făcu din nou liniște.

— Așa de-o zi de două.

— Măne es și eu cu plugul.

— Vei eși și poimâne. Așa ai venit. Cât ce vor auzi că ai sosit, oamenii vor năpădi pe tine.

— Va veni ea și sfânta Duminecă, pân' atunci mai pot aștepta. Ce-s patrușprezece zile? Trec ca un ceas, și eu va trebui să mă întorc la slujba mea. De altfel ce le-ar folosi să le spun ce-i pe-acolo? Și, ce să le spun? Aici e raiul, acolo-i iadul. În iad trebuie să fii odată ca să-l poți pricepe ce-i.

După alte vorbe plugăritul de mâne rămase nehotărât, dar, la stăruința lui Dragomir, nevasta puse-n straiță pentru bărbat și pentru Ionică.

În zori de zi Dragomir se trezi și nu se mai putu răbda să rămână în pat. Trezi și pe Ionică și eșiră în curte, fără să-i simtă altcineva din casă. După ce-l șliură pe stăpân acasă, dormeau cu toții cel dintâi somn fără de griji, de opt luni încoace.

Ionică nu știa, deci, că tatăl său fusese de cu seara în grajd, nu știa că pe azi va eși la plug cu Dragomir, numai când îl trimise să aducă o sarcină de otavă din cea din poiana mare, bănuie de ce este vorba, și, bucuria lui fu nemărginită. Să-l vadă tatăl său cum știe mâna boii, să-l vadă ce pogănici strajnic s'a făcut!

Până să pună în rând plugul, pân'au mâncat ceva boii și-i-au adăpat, se făcuse dimineață, o dimineață limpede, dulce, plină de miresmele primăverii. Dragomir lăsă pe băiat să pună în rând tot ce-i trebuia pentru plug, și mângâierea lui fu mare când văzu că Ionică se pricepe. Când să înjuge pe Păun, boul nu-și plecă de-ajuns grumazii groși și Ionică nu-i putu prinde în jugul luciu.

— Pleacă-te voinice, pleacă-te prietine! zise Dragomir apropiindu-se și ridicând jugul. „E vrednic stăpânul tău să-l ascultă. E mic, dar e plin de virtute”. Apoi, după ce fu totul gata, Dragomir își aruncă ochii roați, privi și sus în înălțimi, și zise, bătându-și ficiorul pe umăr:

— E, Ionică, pare-ți rău că te-ai sculat așa de dimineață?

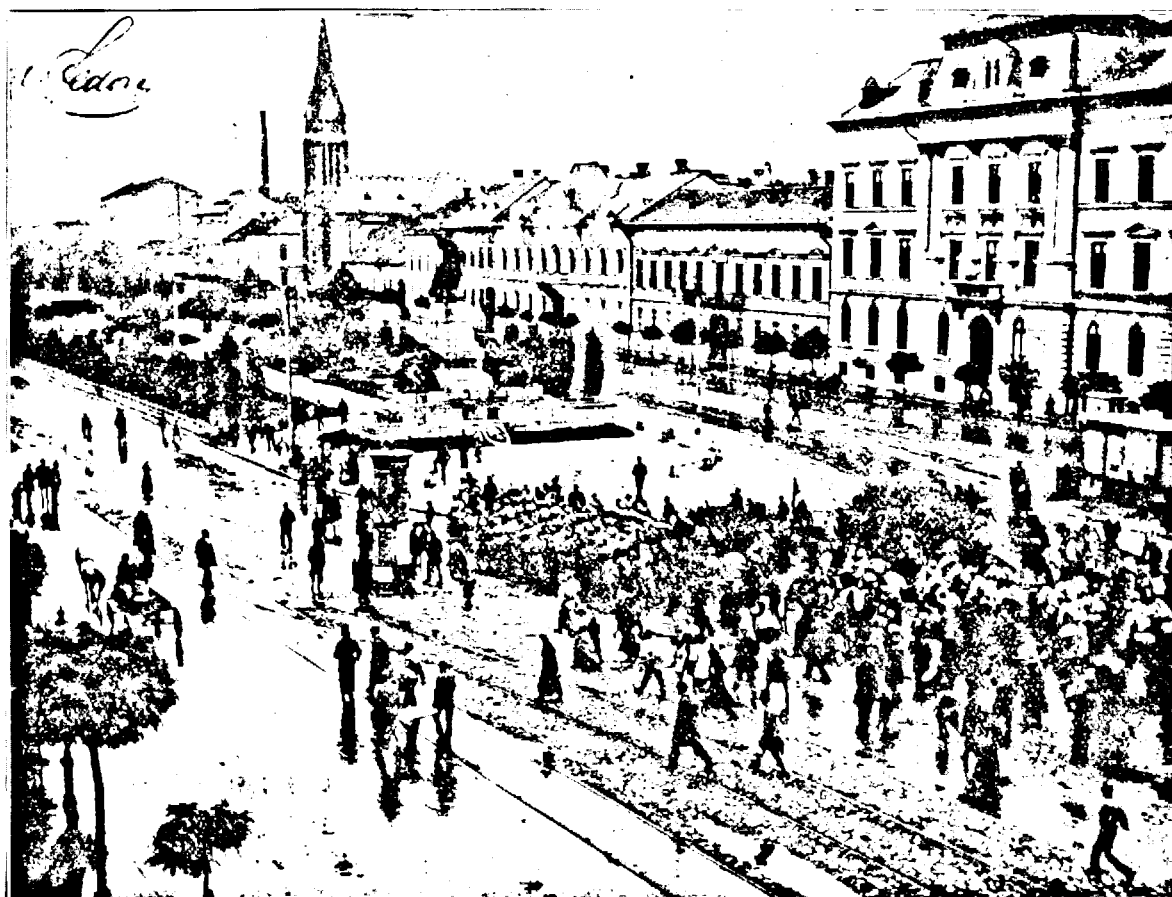
În loc de răspuns băiatul privi la tatăl său cu ochii strălucitori, pocni pogan din biciu, și boii plecară în pași domoli. În clipa asta mama răsări în prag.

— Așa dar tot nu te lași de hotărîrea ta!

— Trebuie să-ți învăț ficiorul plugar, muieră! — răspunse zimbînd Dragomir, și plugul ieși pe poartă.

Cât ce ieșiră din sat cântau ciocărlile — minunea lui Dumnezeu! Treceau prin aer adieri călduțe, cu miresme de verdeață și pământ proaspăt, umed. Până la ogor Ionică își arătase toată vrednicia de pogănici pe drum, după ce ferul începu să taie în pământ își arată și vrednicia de pogănici pe lângă plug, și boii nu ieșeau din brazdă pentru toată lumea.

Dar abea traseră câteva brazde și Dragomir opri boii.

Voinicii se duc.

Fot. orig. R. Moldovan.

Departa de casă.

Fot. G. Popovici.

— De-acum pentru pogănici ești prea mare Ionică. Vino și ține de coarne.

Băiatul la început nu pricepu cuvintele tatălui său, îi păru că-i nemulțumit cu el, dar când văzu că Dragomir îi arată cornul plugului de pe care își luase mâna, deveni de-odată foarte serios și se apropie c'un fel de maestrate de cârmă.

Ziua aceea, cea următoare, și alte câteva zile în șir, Dragomir își învăță băiatul să cârmuiască plugul. Întâi îl ținu pe lângă sine, conduceau amândoi, apoi îl lăsă singur și se făcu el pogănicu, mai pe urmă îl învăță cum se poate să fie și plugar și pogănici în aceeași vreme, cum poți ține plugul numai c'o mână, de-un singur corn, iar cu cealaltă să iai biciul de pe spate și să pocnești, din când în când, pe deasupra boilor. Când Ionică știa tot ce-i trebuia, Dragomir aduse și pe Nicu, de opt anișori, și-l învăță pogănicu.

Seara băieții veneau rupți de osteneală, deși veseli și cu gura mare.

— Doamne, Dragomire, îi zise într-o seară nevasta, prea-i zolești, prea-i năcăjești pe săracii copii. Ce gândești tu? Nu-s aici și eu? Cum am ținut de coarnele plugului la arăturile de toamnă, nu voiu putea ținea și acum?

— Nici nu-i învăț eu pentru ca de pe acum să-l pui pe Ionică la coarnele plugului.

— Dar pentru ce?

— Ca să fie învățați. Dacă vor crește mari să știe.

— Păi bine, nu-i vei putea învăța după ce vor fi mai răsați? Peste doi, peste trei ani?

— Hm! făcea Dragomir cu tristețe în glas, cine știe, putea-se-va atunci!

— Cum, Domne sfinte! Să mai țină bătaia încă doi-trei ani?

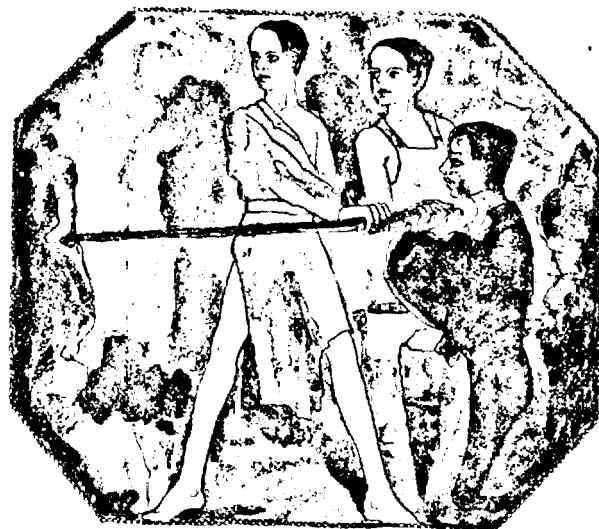
— Cine știe! Ș'apoi, chiar dacă nu va ținea atâta, cine știe...

El voia să mai spună: „cine știe mai fi-voiu atunci între cei vii ca să-i învăț?” Însă văzând că muiera nici nu se gândește la o astfel de posibilitate nu voi să o amărăscă. Ori cât i-a povestit ce-i în foc, cum ar putea ea să știe ce-i acolo? Cât de ușoară-i moartea! El nu continuă, însă fața lui se întunecă și Maria, văzându-l, păli de-odată și zise.

— Dacă n'ai mai veni tu e tot atât, ori știu ei plugări ori ba. Viața noastră nu mai plătește nimic! Și începu deodată să plângă sguindu-se toată. Dragomir, cu inima grea, o lăsă să plângă. Dar după ce se mai potoli femeia zise:

— Nu-i tot atât, Mario. Copiii noștri, cei cari vin după noi, trebuie să trăiască. Și nu-i tot una dacă se pricep la ceva sau ba. Nouă ni se pare că lumea întreagă stă din noi cei cari suntem mari acum. Dar nu-i așa. Eu simțesc de mult că nu-i așa. Noi, cei de acum, suntem numai oameni, lumea, viața, nu se găta cu noi. Eu am văzut! Câți au murit, câți s'au schilodit sub ochii mei, și lumea nu s'a sfârșit! Noi, cei cari suntem mari acum, suntem sub blestem, vezi bine, dar poate vor fi mai norocoși cei cari vor veni după noi. Nu te supăra că vezi copiii osteniți, spre binele lor îi porț așa. Nu-i vorbă, îi mai poți învăța și tu câte ceva, dar, în plugarie învățatura de muier nu plătește mult. — În seara aceea cei doi soți nu prea vorbiră. Gândul lor cerca să pătrundă în viitor.

I. Agărbiceanu.

Minerii.

Prin munți săraci, prin tainice regiuni
Muncesc, petrec, se sbat pentru viață...
I-ademenesc comori și viziuni
Și ca pe niște fascinați nebuni
I-alrag încet-încetșor prin ceață...

Și nopți de nopți în minele afunde
Cu trup, cu suflet în amare lupte
Muncesc, râvnind descoperiri fecunde
Mineri posaci, cu bluze negre, rupte,
Mineri bolnavi cu grele fărâncăoape
Cu lampe din bucăți de întuneric,
Cu cari mereu ei călă să desgroapă
Comori bogate, aurul himeric...

Cu-o lăcomie oarbă sapă, sapă
Și stau ursuzi când viața-i întrerupe,
Dar când petrec, din negrele lor cupe,
În loc de pace, cu dis gust s'adapă...

În neguri reci ce sufletul li-l cer,
Cu brațe tari de fier
Muncesc și tac în noaptea ce-i îneacă,
Muncesc și tac în cușca lor săracă...
Ca funiile se 'ntind ale lor vine
Pe gâturi și pe brațele robuste,
Dar ochii 'n schintei adânci, feline,
Dau duișii de infinite puste...
Muncesc și tac în noaptea ce-i îneacă,
Cu pâne rea pe masa lor săracă...

Bolnavele cuvinte ce-și iau sbor
Din inimele lor de chin săiule,
Par otrăvite, grele libelule
Ce se lovesc de ziduri reci... și mor...

Și ei muncesc o viață 'ntreagă-asa,
Cătând comori
Ce zac poate 'n lumina altor sori,
Ori în adâncuri negre, undeva...
Muncesc avizi, cu brațe de vâpae
Și-apoi când dorm, când visele-s stăpâne,
La masa largă-a zilelor de mâne,
Cu magice cujite de-aur tae
Din cea mai bună și mai albă pâne...

A. Cotruș.

Singur...

MIHAIL GĂSPĂR.

...»Peste miriștele înnegrite de rugina ploilor, lumina soarelui de toamnă se culcă lină, melancolică. Nu mai e revărsarea potopului de aur de acum câteva săptămâni... Nici câmpul nu mai e cel vechiu... Prin verdele întunecat al tufișului se brodează tot mai des galbinul prevestitor de apropiata moarte. Păianjeni zoresc să-și aștearnă urziala fină, argintie, peste miriște, lînțoliu strălucit peste natura ce trage de moarte... iar deasupra scăeților cu cotoare uscate și capete mari trece, cântând troparele morților cu glasuri subțire și rece, vântul de toamnă... Și e atât de jalnică cântarea, încât plăpânda frunză a plopului svelt își simte plesnind inima de durere... își pleacă capul și cade în rotiri bizare în necunoscutul abis, spre carele plecaseră multe din sorioarele ei. Iar jos, se întinde un imens mormânt al frunzelor icrosite. Un miros plăpând... de descompunere, se ridică în sufluri nevăzute în aerul ce pare saturat de aburii grei și umezi.

Hemeiul, selbatic îmbrățișând mijlocul svelt al plopului, și-a înroșit podoaba de năcaz că n'a putut ajunge până sus, să șoptească în urechea odorului, sbuciumul dragostei ce l-a cuprins — în primăvară. Iar jos la tulpină, deasupra mormântului de frunze vestejite, un greier își cântă filozofia veselă ca un înțelept modern, cinic și nepăsător.

...O ploaie mocnită se va porni, învâlvind câmpiile în haină fumurie.

...Prin văzduhul umed, câte-un corb rezlețit trecând grăbit, va țipa ecenia lugubră a morților, chemând îndărăt viața peste ogoarele încremenite.

...Nori suri se vor grămădi în văzduhuri fluturându-și marginile dantelate, tot mai aproape de pământ... vânzolinindu-se în horă macrabă cu crivățul năpraznic scăpat din beciurile înghețate. Și'n vremea năprazniciei veseli de sus, se stânge în icniri scurte viața firei aici pe pământ...»

În mână îmi tremură fila de hârtie, îngălbinită pe la margini de privirea intensivă a vremii. Citesc și recitesc măruntele slove, urmărind cu luare aminte înrăvșirea neagră ce-mi pare o înșiruire lungă de mici și rotunde mărgăritare.

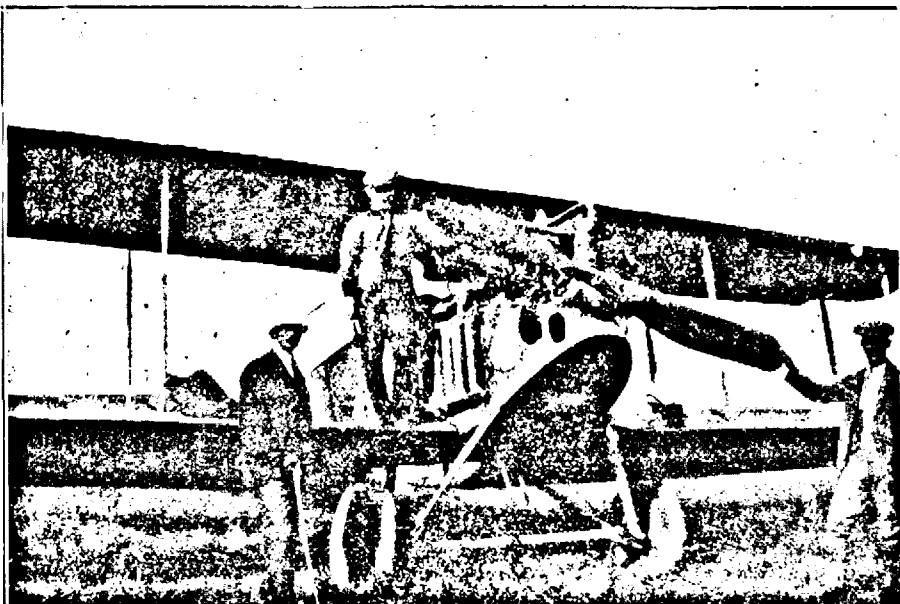
Și privirea mea lunică de pe ultima slovă pe întregul cuprins al hârtiei și, așa-mi pare, că văd o dungă roșie răsărind de-acurmezișul... Și în aceeași clipă reflexul autosugestiv al unui răs argintiu, cu timbru ironic îmi răzbate în timpana slăbită... un răs, în hohote pline... venite parecă de departe... de foarte... foarte departe.

Porți tainice își desfac larg aripile fără zgomot

In Sârbia, la fântână.

Fot. Căp. Al. Micu.

După aterizare.

Fot. orig. Al. Micu.

undevea într-o țară fermecată, în țara închipuirilor reci și fără de vlagă... și prin întredeschiderea mare, sufletul meu apucă nebunatic pe vechi cărări părăsite, peste cari covor de verdeață intinsese... anii.

În urechi îi aud într-una râsul... și pare că aud clopotul dintr-o vale fermecătoare cum chiamă la închinare...

La auzul lui se sfarmă obezile nevoilor zilnice, se cojește sufletul primenindu-se cu vioiciune. La auzul lui uși de moarte... În sunetul metalic se resfrânge numai fiorul opăcit al vieții.

Tu ești!

Spre tine gonește sufletul meu în clipele-i de sbucium, pe tine te caută când în cădelnița nevoilor s'a strecurat și un dram de smirnă din bucuria acestei vieți.

Mă pierd, câteori mi-se pare că îți aud glasul. Anii au îngălbinit fila de hârtie... Dar peste marginile dantelate, cuprinsă în cadrul unei lumi de care numai noi știm, tu tronezi ca o regină a gândurilor.

Departe ești.

Peste câmpii presărați cu flori și îmbătați de cântul măestrilor boheми ai milostivei firii... aud râsul tău... metalic.

Așa te știu... așa, vreau să te știu...

Dar vezi, e orfan acum câmpul.

Cântăreții au încremenit în sărăcăcioasele lor bordee și, alt artist a început să-și sune aria.

E crivățul... ucișătorul de flori și cântece, carele încremenește cu vocea-i dură plâpândul suflet al firii.

Total se pregătește de somn în imensul cuprins... Numai eu veghez, și privesc la cerul mohorât, la pânza de nori fumurii, cari vin rostogolindu-se mânați de răcnirile înfiorătoare ale nemilosului Crivăț.

Stau și privesc ca un orfan, care numai are pe nimeni, la această schimbare la față a firei.

† **Dimitrie Machi Ardelean,**

fost notar comunal în Giula Vârșand a lăsat o fundație de 10.000 coroane „pentru trimiterea teologilor talentați în străinătate ca să se perfecționeze în arta oratoriei”.

După front.

Fot. G. Popovici

Și gândul meu, legat deapururi de glia sufletului tău, te chiamă în aceste clipe sfinte, când natura se zbate în spasmele morții.

Dar tu... ești departe.

Și Crivățul, dușman crâncen și astut îmi omoră glasul...

Ești prea departe...!

Lumina lampi se culcă molatică peste sărăcia cadrului în cuprinsul căruia trăesc. În sobă, flacărele se luptă cu obrăznicia vântului.

Și'n vraja misticului acestuia, mă apucă un dor nebun, să te mai am odată aproape, și apropiindu-mi urechia ta să înșir pe fir de nălbă povestea tristă a unui copil fără noroc.

Dar tu ești departe, iar afară, Crivățul aleargă nebun, înghețând firea cu suflarea-i de gheață.

Și e atâta pace în jurul meu.

Pace sfântă.

Sunt singur.

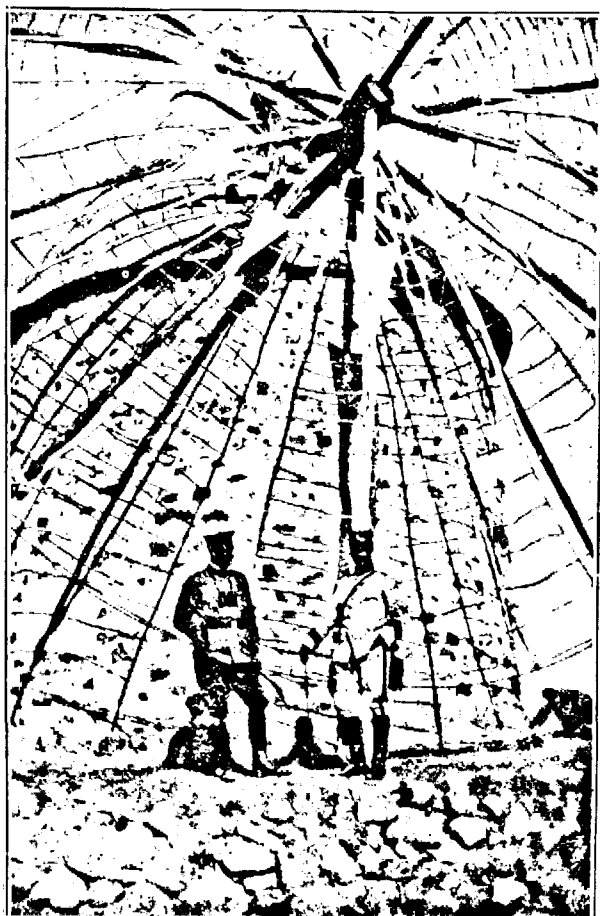

In Constantinopol.

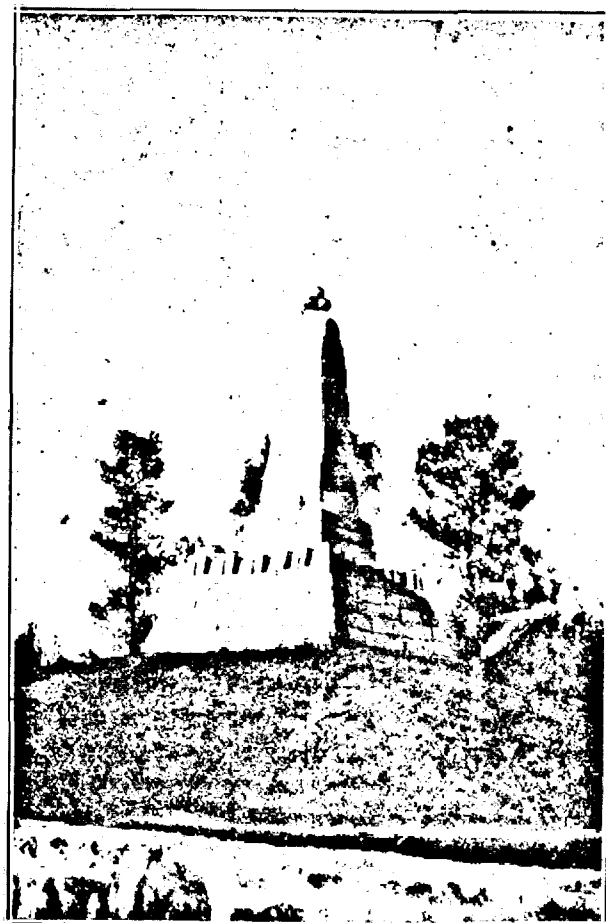

Dela mobilizarea bulgară.

Fot. căp. Micu

Moară de vânt.

Fot. căp. Micu. Monument in Adrianopol.

Fot. căp. Micu.

Dr. Iosif Blaga,
directorul gimnasiului românesc din Braşov.

† V. Oniţu,
fostul director al gimnasiului român din Braşov.

Virgil Oniţu.

Între pierderile mari îndurate în anul trecut este şi a marelui dascăl şi luminător Virgil Oniţu. Cea mai curată figură, tipul adevăratului om de şcoală, cărmăciul ideal al şcolii pe care a condus-o, omul de ştiinţă cu o rară pricepere şi gust rafinat în chestiuni de materie literară, scriitorul distins, care a prins în sarcasm ce nu doare, în umor ce dă de gândit tipuri menite să rămână traie în literatura noastră, autorul celor mai bune manuale şcolare, membrul *activ* — subliniem cuvântul activ — al tuturor corporaţiunilor şi instituţiilor şcolare, culturale şi bisericeşti s'a coborât cu Virgil Oniţu în mormântul de sub Tâmpa. Abia s'a dus şi înaintea ochilor noştri sufleteşti vine iarăşi în deplină mărire, încunjurat de cetele faptelor sale de o viaţă întreagă — durere, prea scurtă — destinată binelui public, neamului şi şcolii.

Ăcestea câteva rânduri, ecouri întârziate ale durerii ce o simţim şi am simţit-o mai întâiu la vestea morţii lui, nu au pretenţia să cuprindă aprecierea lui Virgil Oniţu, care ca om de şcoală a depăşit cadrele strâmte ale unei şcoli şi, prin planurile mari duse la îndeplinire, prin paginile luminoase ce le-a

înscriş în istoria şcoalelor sale, prin instituţiunile de ajutorare a elevilor pe cari le-a întemeiat şi direcţionat, a dat model pentru toate şcoalele şi timpurile. Istoricul literar nu-şi va putea spune cuvântul, — care nu va putea decât să-l înalţe pe marele dispărut, — până când nu va fi adunată în unul sau mai multe volume întreagă opera directorului Oniţu şi scriitorului Sorcovă. Ăcesta din urmă, deşi este mai cunoscut publicului, credem că va ceda locul întâiu celui de mai înainte, directorului, care în această calitate va domina literatura de specialitate a zecilor de ani ce vor să vină.

Şi atunci se va şti cine a fost Virgil Oniţu, şi se va aşeza între cei buni şi mari ai neamului nostru. Ăstăzi, câteva cuvinte de admiraţie şi prinos memoriei lui, din partea elevilor de odinioară, sunt palide şi trecătoare aprecieri în faţa trăniciei operei ridicată de el.

V. S.

† EPISCOPUL Dr. VASILE HOSSZU.

Biserica noastră românească unită cu Roma, a îndurat o pierdere adânc simțită, prin moarța prea timpurie a Episcopului Vasile al Gherlei.

El se coboară în groapă la vârsta de 50 ani, când atâtea planuri mărețe îl preocupau, pe cari le-ar fi dus la îndeplinire cu entuziasmul său pururea tinăr, cu gândirea lui preocupată veșnic, de noi și noi creații.

Cariera ce a parcurs-o, cu repeziciunea unui meteor, a lăsat în urmă-i roade imbelșugate, de cari va pomeni, la timpul său, cu pietate, istoria bisericească.

În cea mai mică dieceză a bisericii românești unite, la Lugoj, a ridicat un seminar pompos, un institut pedagogic pentru fete, o școală superioară de fete. Când a părăsit Lugojul, a lăsat în urmă-i o fundațiune de o sută mii coroane, agonisită cu multă trudă, în cel mai modest centru al bisericii noastre.

La Gherla, activitatea lui providențială a săvârșit adevărate minuni. Un suflu de regenerare a trecut deasupra extinsei dieceze, deodată cu trecerea lui acolo. Deși suferind, a schimbat toiagul de Arhiepiscop în toiagul pelerinului, percurgând, sat de sat, Sălăgiul și Maramurașul. Câte decenii se strecuraseră, de când țara uitată a lui Dragoș a fost învrednicită de prezența unui Arhiepiscop?

Ca la un gest al unui mag din poveste, au răsărit, în Gherla, temelii grandioase, ce anunțau zorile într'aurite ale unui alt viitor. Catedrala, rezidența, seminarul, institutul pedagogic pentru băieți și fete, internatul — toate aceste indicau o altă eră, mult mai fericită și mai plină de viață, ca cea staționară, a anilor trecuți.

Clădirile mărețe s'au ridicat abia de câteva urme de sub pamânt; scheletele își înălțau siluetele spre înal-

țimi, în vremea când cel ce le-a chemat la viață, zăcea în sicriul de metal, pe catafalcul din biserica parohială a Gherlei.

În acel sicriu erau zăvorâte multe din nădejile cele mai frumoase, cari cine știe dacă se vor mai realiza vreodată! —

În nopțile lui de veghe, în nopțile suferinței și ale boalei, el se frământa în așternut, cu gândul la planurile mărețe, ce se distrau, deodată cu trecerea lui din lume.

Ceice l-au cunoscut mai de aproape, ar putea povesti lucruri grandioase despre planurile ce-l preocupau, începând cu gimnaziul român de fete, ce voia să-l ridice la Năsăud și până sus, la planuri neasămănat mai îndrăznețe, cari nouă muritorilor de rând, ni-se păreau deadreptul imposibile de realizat.

Cu greu se va putea umplea golul rămas pe urma lui.

Aceasta cu atât mai vădit, cu cât înalta lui cultură europeană și manierele deosebit de captivante, i-au câștigat o popularitate atât de extinsă — dela coliba țărânului până sus la fotoliile ministeriale și camerele Burghului — cum nu s'a mai pomenit la nici unul dintre Arhiepiscopii noștri.

Pomenirea lui se va perpetua prin dărnicia, cu care și-a lăsat toată averea lui de un sfert de milion spre scopuri culturale; prin monumentalele instituții, la care el a pus piatra fundamentală; și, mai ales, prin concepția deosebit de înaltă, cu care a statorit o strălucită pildă vrednică de imitat, pentru toți aceia, cărora soarta le va pune pe frunte coroana de Arhiepiscop și le va da în mână cârja pastorală.

Al.

Captivii.

Le-a fost sorțit să-i poarte
Pe sub străvechi și mucedde arcade,
Și 'naintează taciturni, strângându-și gura
Brăzdată ca de tăietura unei spade,
De-ai socoti că vorbele nicicând,
Deslănțuindu-și dragostea sau ura,
N'au fluturat pe buzele lor moarte
Râzând, ori gemând, ori plângând...
Înaintează-așa cu ochii-aprinși,
În cari vibrează
Infrigurarea clipelor supreme,
Pe care Andreiev, în trista-i viziune
Din epopeia marilor învinși,
A zugrăvit-o 'n „Râsul roșu”...
Trec șiruri lungi de sclavi
Sub maștere priviri cercetătoare
De curioși, și mari corteji de bolnavi,
Cum trece-o turmă necuvântătoare
De brute!...
Dar sufletul lor geme
Înnegurat de-al îndoelii chin
Ca 'ncins de frământarea unui vifor...
Și 'n liniștea fantastică ce moare,
Din sumbre adâncimi necunoscute
Adie vecinicul suspin
Al clopotelor...

Apoi, șovăitori, încetinesc
Greoiul mers, și palizi se opresc
Încrămpeșind, în fața-altarului.
Și 'ngenunchind 'nainte harului
Neînțeleșelor puteri dumnezești
Își pleacă fruntea, sărutând pământul
Și pulberea adusă din sanctuar,
De 'ncălțăminte preotului...
Larg, grav, și rar
Gem clopotele,
Gem turnurile,
Gem vastele cupole, ce visează...
Și-ecoul stins, lovindu-se 'n vitralii
Pe cari profeți de veacuri aiurează,
Și-oprindu-se 'n mătasea 'ndoliată
A steagurilor mari de funeralii,
De rând înceată...

Și'n mistica tăcere, ce s'a 'ntins
Ca o perdea, peste 'ncăperea sfântă,
Captivii cântă:
„De ce mânia lui Iehova s'a aprins,
Și sabia și-a 'ntins-o fără sațiu?
De ce stăpânul, ce tronează 'n spațiu
De valul urei s'a lăsat cuprins?
Lovitu-ne-a de sus, și ne-am clătit,

Și stârvurile noastre-au putrezit
Zăcând pe uliți;
Și piepturile noastre-au lăncezit
Sub grele sulii...
Și-asemena urnindu-se ca vântul
Popoarele-asfințitului porniră
Cutremurând din temelii pământul:
Nici unul obosit, sau șovăind,
Nici unul slab fiind!

Sălbatică pădurile vuiră
De murmurul granatelor ce-omioară,
De vuetul ce tună,
De ropotul copitelor, de cară,
De roatele lor repezi de furtună,
De mugete și țipet, căci mugiră
Ca leul ce-a pierdut bogata-i pradă,
Iar cei ce 'n calea lor plângând ieșiră:
Au fost trecuți sub ascuțiș de spadă...
Și ochii lor fulgerători vorbesc,
Văpăi de pară sfășie bezna lor,
Și limbi de flacări izbucnesc
Ca dintr'un negru lad clocotitor...

Deodat' vestește corul în sardină,
Din marile adâncuri de genună:
Preludiul celor vii și morți,
Sub bolta afumată, ce se 'nelină,
Și pe sub porți
Secrete, de caverne subterane,
Deschise-odat' de mâini
De episcopi-stăpâni
Cari au murit... Captivii-ascultă,
Pleoapa lor tradită-apoi clipește,
Și inima rănită li se 'nmoaie;
Nevolnica mânie ațipește,
Uitând orice insultă,
Și 'ntocmai cum mângâietor se 'ndoaie
Un spic de grâu, atins de vânturi,
Așa, pe rând, sălbatica 'ndârjire
Scăldată 'n leagăn de duioase cânturi
Se frânge,
Și cel mai tare chiar
Ce-a fost în luptă-acoperit de rane,
Și-ascunde 'necet sălbatica-i privire
Și plânge...

I. Broșu

CRONICA.

CRONICA LITERARĂ.

Cetind o carte...

— I. Broșu: Siluete. Sibiu 1915. —

S'au ridicat două sulii împotriva volumului de poezii al dlui I. Broșu.

Cea dintâiu reproșă autorului, că a dat la lumină volumul, chiar în aceste vremuri de cataclism. Chestie de *potriveală* așadar' — și recunoaștem, în parte, îndreptățirea ei — rămânând discuția deschisă.

Cea de a doua, mult mai fulgerătoare, e o anatema fâțișă, sfidând *talentul* autorului — pe care îl *admite* — cu blestemul, ce nu iartă: „Dracul să-l ia!”

Cum articolul e semnat de d. N. Iorga — de numele căruia se leagă cea mai fecundă mișcare literară a deceniilor din urmă — trebuie să ne oprim puțin, și să ne dăm seama, dacă anatema aceasta sdrobitoare e îndreptățită, în întregimea ei?

*

Cu tot respectul ce l-am avut pentru rolul de îndrumător literar al dlui N. Iorga — respect, ce-l păstrăm nestirbit și azi — ni se pare, că prea e aspră sentința de moarte, ce a adus-o tovarășului nostru de muncă.

Dlui Iorga nu-i convin „cobalzii nemțești și lunetece Castilane, regi norvegieni în fiorduri, ecouri de harfe și teorbe, cantilene sub ciprese (sic), narcose și psihose, Narcis și Chopin, Alhambra și Provansa, Liszt și Georges Sand” etc.?

Ei bine: nici mie nu-mi convin.

N'am putut digera niciodată poeziile minulescane, și n'am înțeles, ce rost au ele în evoluția literară a unui popor-copil, cum e al nostru!

Voiu fi preocupat, având convicția binestabilită, în ce privește direcția *singur adevărată* a literaturii noastre? Voiu fi rămas de lume, ca să mai pot înțelege nouile pulsații ale literaturii moderne?

Tot ce se poate.

N'am subliniat din poeziile minulescane ale dlui Broșu, decât *câteva* rânduri, ce mi s'au părut mult mai clare, ca ale Măestrului decadent:

Aseară-am ars pachetul de scrisori
Caci totul poate-a fost numai minciună.

Ca o hermină somptuoasă
Creștea cenușa, îngropând
Șiraguri lungi de vise, rând pe rând,
Și 'n cobitoarea liniște, duloasă,
Simții deodată pleoapa-mi tremurând...
Si-am plâns în revărsatul trist de zori
Lângă cenușa moartelor scrisori.

M'am oprit însă la altele, la cari și d. Iorga *putea*, cred eu, să se oprească.

M'am oprit la minunatele lui imnuri, în cari palpită, cu atâta putere: „zbucnirea feroasă a vieții”.

Cântați parintelui, cântați întreg pământul,
Ca glasul lui s'aude în prapastii

Și vorba Lui e tunet, și-adiere
Mânia Lui e vifor!
Și bun e Domnul. Suflul gurii Sale
Aprinde firea și îi dă viață,

Din munții suri se prăbușesc izvoare,
— Sunt lacrimile Lui de milă —
Și mila Lui, nemărginită este.
Și 'n urma lor cresc flori și muguri:
Hlamidă verde înveșmântă câmpul
Și plugurile sfășie pământul
Bogat în daruri...

Aceas „zbucnirea feroasă a vieții” se resimte în mai multe versuri, atingând culmea în păgânul „Imn către soare”, și pierind apoi, într'un superb final, în „Imn Noptii”:

O noapte! al tău este tot:
Întregul tezaur de stele;
Al tău e cuprinsul, ce-l pot
Pricepe cu mințile mele.
Când ochii tăi iarăș apar
Podoabă 'n tăcere a face:
O stea mi-o trimite în dar
Și mie. O noapte-ți cer *pace!*...

În cântarea de slavă, ce o aduce naturii, poetul întrevide atât de clar nimienicia vieții. El dorește atunci, să părăsească palatul de mărgean, să se ridice deasupra oceanului:

Pe vastele întinsuri, când soarele apune...
Uitând că înfinitu-i o urnă funerară,
În care 'nchidem viața. Și-o clipă-aș vrea să-mi pară,
Că stelele de-asupra nu-s stele, ci *terestre*
De trecere, din lumea durerilor terestre...

„Voevodul”, „Haiducii” și „Hanul din Suceava” sunt poezii, la cari d. Iorga *trebuia* să se oprească.

Dacă am asvârli, brevi manu, în foc, volumul dlui Broșu, atunci ar trebui să scartăm și din opera regretatului St. O. Iosif, cele mai luminoase și rezistente pagini, cum sunt paginile închinat lui Ștefan-Voevodul, haiducilor — îndeosebi: „Gruia”.

Perle de aceste, chiar strivite cu călcâiul, rămân strălucitoare și în fărâmele lor.

Retinem numai câteva rânduri din „Haiducii”.
Cei trei voinici urcă dealul, iar în urma lor:

Ard în zare satele,
Rumenă-i pădurea...
Ispășesc păcatele
Cei veniți de-aiurea.

Unul din ei, își dă seama, că nu-i stă bine la drum, când are mort la casă, și mortul e chiar tatăl-său. Ceialalti doi, cuprinși de un ușor fior al revinerii la viața oamenilor de rând, înțeleg, că tot e mai ademenitor drumul pribegiei. Al treilea spune:

„Am să mor
Cine știe unde?...
Glasul trist al doinelor
Nu mă mai patrunde.

De-o fi dat ca mai curând,
Nu vă fie jale...
Soartea omului de rând,
Scrisă-i sus, în stele.

Mândră-i rariștea de fagi,
Plopii svelți și nucii;
Două 'n lume îmi sunt dragi:
Codrul și haiducii".

Sue drumul doi voinici,
Celălalt suspină...
Fulgeră peste potici
Suliți de lumină.

Soarele destramă blând
Valurile cetii...
Doi voinici rostesc, plângând,
Ruga diminetii.

E un tablou de o adâncă înduioșare. Unul din cei trei frați de cruce, se înapoiază în sat, să-și îngroape pe tată-său. Celălalt doi, sue drumul, gândindu-se că rămân stingheri, când tovarășul lor, poate, nu va mai ajunge, să ia calea spre codru... În urma lor au rămas pete de sânge, sate ce ard în zare... și cei doi haiduci plâng, rostindu-și ruga diminetii.

Pentru moment, nu știu dacă s'a scris în literatura noastră o apoteoză mai mișcătoare a haiducilor.

Și, de încheiere, o întrebare: A cetit d. Iorga poezia „Corbii”?

Eu cred că nu. Căci singur aceasta îl putea scuti pe d. Broșu de ieșirea prea vehementă a articolului publicat în „Drum drept”.

N'a simțit *nimic* autorul volumului „Siluete” în fața groaznicului cataclism, pe care suntem în măsură a-l aprecia, neasămănat mai precis, *noi cei de aici*, decât îndrumătorii literari dela București?

Ei bine, cetiți aceste versuri din poezia „Corbii”:

De unde veniți? Din care neagră țară
Aduceți svonuri, care-mi smulg credința?
Din care 'mpărății de crimă și omor
Sositi acum să-mi chinuți ființa
Cu necuprinsul dor
De moarte,
De-a nu fi?

O pasari funerare, va 'mplântați
Mai repede însângerați ghiara
În piept, și-mi rupeți tot ce-a mai rămas,

Imi smulgeți inima, ce 'nchide
Ca 'ntr'un cavou,
În răsăritul rubiniu al lunii:
Supremul gând,
Al neînțelegerii, morții, și-al minciunii...

Noi, cari îmbrâncim, sub viforul cutropitor al măcelului, înțelegem și apreciem *pe deplin* aceste accente, smulse deadreptul din sufletul nostru.

De aceea credem, că *talentul* dlui I. Broșu ni-e pretios, — ales în aceste vremuri, — deci să *nu-l „iea dracul”*, nici chiar în cazul, că anatema aceasta a rostit-o însuș d. N. Iorga!

Petronius.

Vești bune.

A trecut un an și jumătate de când revistele noastre literare și-au sistat apariția, con-

strânse de împrejurări. Ne cade bine să constatăm, la pornirea „Paginilor literare”, că lipsa unei reviste n'a putut opri ivirea și dezvoltarea câtorva talente nouă, cari, bine înțelese, cu totul necunoscute n'au fost nici înainte de războiu. Foiletoanele ziarelor noastre au suplinat, în parte, locul unei reviste.

Astfel înaintea acestor foiletoane ne-am oprit tot mai plăcut surprinși la versurile pline de sentiment ale lui A. Cotruș, care instruna tot mai intens coardele unui lirism mai bine definit, decât cel cântat de dsa mai înainte. L-am apreciat cu deosebire în poeziile în cari i-a reușit să oglindească sentimente rupte din sufletul de azi al neamului nostru.

Tot în foiletoanele ziarelor, în „Românul” mai ales, am întâlnit numele lui O. Hulea la călcâiul unor versuri de o deosebită putere. Acest tânăr, mai mult decât ori care altul, e poetul vremilor noastre, nu are o singură inspirație în care să nu tremure durerea tragicelor zile de azi, și din care să nu țînească cu putere nădejdea într'un viitor mai bun. El scrie mai cu avânt din sufletul de azi al neamului nostru. E de o sensibilitate sinceră, adâncă, necântată în versurile sale, ca orice suflet de poet adevărat. Nu i-a reușit până acum să-și îmbrace sentimentele într'o formă originală, ba însași forma imprumutată e destul de neglijată încă. În ritm, în strofe, sunt prea evidente reminiscentele, când din Goga, când din Coșbuc. Se pare, de altfel, că forma externă nu-l prea interesează. Judecând după vr'o cinci-sase poezii mai ales, putem aștepta inspirații din durerea și nădejdea de azi, tot mai bine rotunzite, dela acest visător plin de sentiment.

Desigur, un control mai serios a lipsit în restimul cât n'am avut o revistă literară, și astfel am văzut apreciate greșit produsele literare ale unor scriitori, dându-li-se din partea publicului importanța pe care în realitate nu o au. Faptul se explică nu numai prin lipsa unui mai distinct spirit critic în publicul mare, ci mai ales prin împrejurarea, că acele produse literare aveau o calitate cerută azi de toată lumea: actualitatea. (A.)

Un nou fel de apreciere literară. Un critic francez a terminat un studiu de critică despre scriitorii morți în anul 1906 cerând iertare cetitorilor, decumva ar fi fost prea subiectiv și ar fi pus prea multă laudă pe vreunul dintre dispăruții acelui an, sau dacă a amintit prea de multe ori numele vr'unuia dintre scriitorii pe cari cetitorul nu-i prea are la inimă.

Di Alexandru Văcărescu rig. în drept face aprecierea unuia dintre oamenii noștri de treabă, dispăruți anul trecut, fără ca să-i amintească numele. Și iată cum:

Pușini vor mai fi știind că Ioan Petra, fost prim-contabil și procurist al inst. „Drăganu” din Beiuș, un zelos muncitor al despărțămintelor Asociațiunii, a ținut în Sânt-Nicolaul Român o conferință publică. Conferința s'a publicat în revista „Familia” din același an (1906 Nr. XI.II. pag. 412—414), și a fost reprodușă sub titlul „Din păcatele noastre” și în Călimdarul diecezan din anul 1910 pag. 103—110.

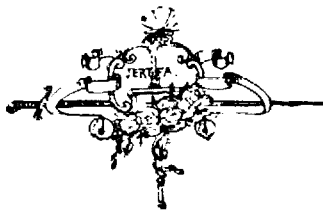
Acum, după moartea lui Ioan Petra, — va fi gândit di Alexandru Văcărescu, — cum să lăsăm îngropat un astfel de mărgăritar cum este și amintita conferință? A lual-o și a trimis-o pentru „Călimdarul Asociațiunii” din acest an și a semnat în locul autorului, Ioan Petra, nu-

mele Domniei-Sale. — Și, cine-și poate face capul călindar?! Redactorul călindarului a publicat din nou conferența: „Din păcatele noastre“, de astădată semnată de dl rig. în drept Alexandru Văcărescu.

Dacă conferența lui Ioan Petra ar fi fost o lucrare fără valoare, dl Alexandru Văcărescu nu ar fi publicat-o acum sub numele său. Așa dar prin aceasta aduce o laudă memoriei lui Ioan Petra. Îndeosebi de remarcat este faptul, că prin lauda ce i-o aduce nu ar supăra nici pe dușmanii lui Ioan Petra, presupunând că acest pacinic om ar fi avut și dușmani, cari nu ar mai vrea să-i audă numele.

Iată deci cum plagierea este un nou fel de apreciere literară!

V.

CRONICA CULTURALĂ.

Ziariștii.

— O problemă deschisă. —

Ziariștii în viața socială joacă rolul actorilor comici pe scenă. Ori stăruind asupra rolului acestor din urmă se lămurește și rolul celor dintâi. A fi actor comic nu înseamnă a fi stăpân numai pe o anume tehnică a artei, ci a avea un suflet complex. Actorului comic i se cere cea mai grea jertfă, să se degajeze cu totul de persoana sa, să-și negligeze principiile, să-și suprime indispozițiile, să-și imprumute personalitatea personajului piesei cu toate calitățile specifice, cu temperamentul, capriciile, apucăturile. Grea jertfă, tragică travesfirie.

Timp de două-trei ore, în piese mari, actorul comic este necesitat să fie despersonalizat cu desăvârșire, — un imens public petrece... Și după ce s'a lăsat cortina, actorul, copleșit de sfârșitul făcute, vlăguit de energiile pierdute, se retrage, pe o canapea dintr'un colț de culisă cade biruit, și își revine cu greu în ori, eul său adevărat se reconstituie abia după un timp.

Esențialul este că lumea a petrecut, lumea l-a aplaudat, lumea a avut o seară bună, de aleasă distracție. Puțin interesează chinurile îndrăgneașului artist, mizeriile cari-l așteaptă după ce a ieșit pe stradă. Aspectul acesta de după culisă nu este bănuț decât de foarte puțini dintre acei cari au aplaudat. Lumea s'a obișnuit cu contrastul vieții actorilor comici pe scenă, unde trăsătura lor caracteristică este o exuberanță de râs, de veselie, și în viața socială, unde au altă fizionomie, de o viguroasă severitate.

Aceleași două trăsături caracteristice le au, egal de potențate, ziariștii. Dacă la masa redacțională sunt severi, în urma conștiinței de răspundere față de orice amănunt pe care-l pun pe hârtie, în viața socială ei sunt, dimpotrivă, firi comunicative, deschise, și nu lipsite de un aparent aer de legeritate. Adecă, cele două trăsături caracteristice își schimbă locurile de manifestare.

Atmosfera din urmă pe care o crează ziariștii ascunde o aspră lume de realități. Atmosferă seducătoare. Și ziariștilor li s'a dat numele de bohemi, de oameni extravagandanți, ei știu să sfideze greutățile vieții. Și atunci, puțin interesează jertfele lor, chinurile lor, realitatea de după culisă. Ziariștii joacă în viața socială rolul actorilor comici pe scenă.

Dincoace de munți, ziariștii români sunt numai câțiva, profesioniști, adecă de aceia cari trăiesc din ce le aduce condeiul, din răsplata muncii lor ingrate. În numărul de sărbători al ziarului „Românul“ se va fi cetit nota înduioșătoare despre situația materială tristă a ziariștilor, mănuiorii de condei uitați de toată lumea, dar răspânditorii infatigabili de lumină. Poate se va răspunde prin abonamente nouă, cari să permită o îmbunătățire a situației, poate, poate...

De ce nu s'ar nivela de cu vreme viul contrast între muncă și recompensă, de ce nu s'ar pune la adăpostul grijiilor mărunte, înainte de ce s'ar lua refugiu la lundul ziariștilor, adecă înainte de ce ar pune peana jos, înainte de a sucumba?

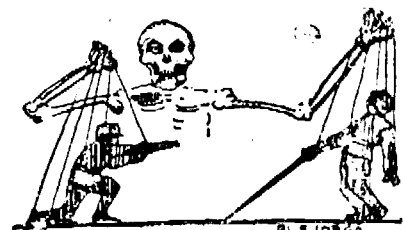
Ori lumea, își va face aceeași reflexie și față de actorul comic: dacă este asigurată partea materială, dacă ar fi scutit de mizerii, ar mai exista contrast între cel de pe scenă și cel din societate? Probabil că și incorrigibili idealisti ce sunt gazetarii, bine situați, cine știe ce surprize ar pregăti publicului, și-ar însuși maniere nouă, ar pieri, în sfârșit, o tradiție... ar fi un păcat. Conservatismul nostru n'ar permite așa ceva. Gazetarul trebuie să fie rău plătit, dar totdeauna bine dispus.

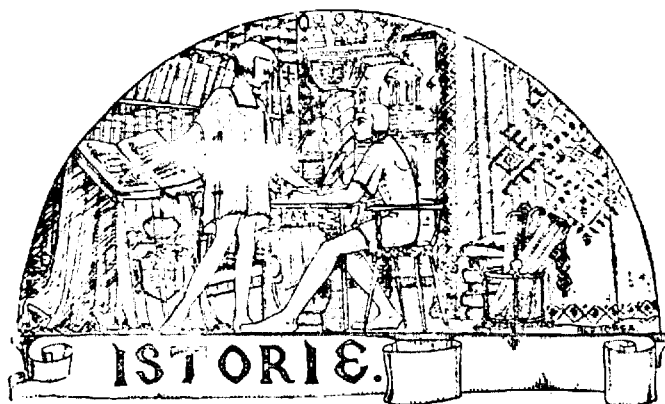
Mai este o clasă de oameni asemeni lor, o clasă care escelează prin muncă întăritoare pentru alții, dascălii. Când stai cu ei de vorbă se evocă tristețile împrejurări materiale. Făcând puțină abstracție de situația socială, de altcund, și unii și alții au același rol de dascăli, luminători și actori comici, frați în misiunea de educație, de subțiere a moravurilor și gusturilor, și frați în suferințe. Iubiți frați dela sate! Trebuie să facem front împreună cu voi, să pornim o campanie contra nedreptății. Ori ce să facem?

Eu numai de una mă tem, că îmbunătățindu-ni-se situația materială, am risca să nu ne mai putem asemana autorilor comici. Oricum, ziariștii suntem niște artiști în felul nostru, și poate atunci arta noastră ar scădea în prestigiu, căci n'ar mai fi plătită prin suirea calvarului repede, prin închirierea patului de alienat, în floarea vrăstei omenești.

Ceice sunt adevărate receptacole pentru durerile, frământările unui neam, cei agitați neconținut de evenimente de pe fronturi, cunoscătorii geografiei acestor fronturi și ai avânturilor soldatului român, îndrăsnesc și ei să pună problema asta, pe care o deschid și nu știu cum s'o închidă.

Euphraste.

Pagini din trecut.

Comunicate de Dr. Ioan Lupăș.

I.

Împăratul Leopold I și văduva principelui Șerban Cantacuzino.

— 29 Martie 1692. —

După moartea principelui Șerban Cantacuzino, întâmplată în toamna anului 1688, nici văduva dănsului, nici ginerele Constantin Bălăcean, care voia să continue politica filoautriacă a socrului său și să urce tronul domnesc al acestuia, cu ajutorul trupelor imperiale, nu se mai puteau simți în siguranță, în cuprinsul Țării Românești. De aceea generalul Heissler scrie la 11 Iulie 1689, că atât văduva lui Șerban precum și Constantin Bălăcean trebuie așezați în siguranță¹⁾.

Iar în 25 Decembrie 1689 același Heissler raportează împăratului Leopold, că văduva principesei, dimpreună cu urmașii răposatului principe Șerban, precum și Bălăcean cu familia întreagă vor veni în Transilvania și se vor așeza la Brașov²⁾. În 3 Mai 1690 Leopold institui pe Bălăceanu ca general al trupelor din Principatele române³⁾. În lupta de la Zărnești, (1691), unde imperialii fură învinși de Emerich Thököly, Heissler ajunsese prizonier, iar generalul Constantin Bălăceanu își pierdu viața „ca cel din urmă campion întârziat al idealelor, cari însușește odinioară pe Mihai Viteazul”⁴⁾.

Văduva lui Șerban Cantacuzino, rămasă acum lipsită și de ajutorul, pe care putea să-l aibă dela ginerele său, se bucură câțva timp de protecția împăratului Leopold, care în 29 Martie 1692 îndrumă pe sfetnicii săi ardeleni să ia toate măsurile potrivite și necesare, pentru ca văduva principesei a Țării Românești, trăind în Ardeal să fie împărtaşită și în

viitor de protecțiunea cesaro-regească, și ducând lipsă de nutreț, să i se dea un loc îndestulitor spre a-și păste caii fără cheltuială⁵⁾.

II.

O scrisoare a fiicei lui Șerban Cantacuzino, Maria văduva lui Constantin Bălăceanu către împăratul Leopold.

— 2 Iunie 1697. —

*Prea Înălțate Împărate,
Doamne, Doamne Prea Milostive!*

Fiindcă mila înăscută Majestății Voastre Augustissime îmbie inimilor apăsate ale credincioșilor supuși nădejdea și le dă curajul, să îndrăznească a se prosternă la prea înălțatul Tron, cu cea mai adâncă plecaciune mă închin înaintea prea sfințitului tron și mă rog, ca Majestatea Voastră Augustisimă în chipul cel mai milostiv să se îndure a-si aduce aminte, că răposatul meu bărbat din pricina alipirii și fidelității către Majestatea Voastră și-a părăsit nu numai toate averile noastre din Țara Românească, ci și diferitelor servicii, pe cari cu statornicie s'a învrednicit a le aduce Majestății Voastre Augustissime, chiar prin moartea sa le-a pus cunună.

Din această pricină, după ce ca o văduvă rămasă de mai mulți ani toate mijloacele de traiu pentru întreținerea mea și a orfanilor mei le-am isprăvit cu desăvârșire și nimic nu mi-a mai rămas, cu adâncă umilință, cu care Majestatea Voastră Augustisimă obicinuește a ajuta pe văduvele năcăjite și pe orfani, și cu toată cuviința mă rog, ca să se milostivească (Majestatea Sa) a porunci slăvitului Guvern, Guvernatorului și Thesaurariului Transilvaniei, ca pentru mine și pentru ai mei să se îngrijească a ne da din averile fiscale mijloacele de lipsă pentru traiul vieții, ca să nu fim silită a trăi și mai departe apăsată de cea mai mare lipsă, de care milă primită nu voi înceta niciodată a mă face vrednică înălțând către Dumnezeu rugăciuni evlavioase și neîntrerupte pentru fericita viață a Majestății Voastre Augustissime și pentru glorioasa împărăție a Augustissimei case Austriace.

A Majestății Voastre Augustissime prea plecată și totdeauna credincioasă supusă

Maria fiica lui Șerban Cantacuzin, odinioară principe al Țării Românești, și văduvă rămasă de răposatul Constantin Bălăcean.

Originalul latinesc al acestei scrisori, după care s'a făcut traducerea de față se păstrează în arhiva cancelariei aulice transilvane sub nr. 185/1697. Conceptul răspunsului, pe care văduva Maria C. Bălăceanu îl va fi primit la această scrisoare a sa, nu s'a păstrat în arhiva numitei cancelarii a curții din Viena.

¹⁾ „Die verwittibte Fürstin Serbanin und der Constantin Ballazan mit den seinigen wären mit einer unversehener Cavalleonda in Sicherheit zu bringen”. Constantin Giurescu și N. Dobrescu: „Documente și registre privitoare la Constantin Brâncoveanu” București 1907. pag. 13.

²⁾ „sich sämtlich in Siebenbürgen nach Cronstadt begeben werden”. Idem pag. 21

³⁾ Ibidem pag. 26.

⁴⁾ „Konstantin Bălăceanu.... fiel 1691 in der Schlacht bei Zărnești als letzter verspäter Kämpfer für die Ideale, die einst Michael den Tapferen besetzten” N. Iorga: „Geschichte des rumänischen Volkes” Gotha 1905. pag. 115.

⁵⁾ „Notum vobis est, Principem Valachiae viduam in Transylvania pro tempore Degentem protectione nostra Caesareo-Regia pridem frui, qua nec posthac Eandem complecti desinemus, imo a vobis ea, quae hunc in finem conducibilia seu necessaria sunt, observari cupimus, clementissime desiderantes, ut eidem Principi Viduae penuria pabuli laboranti locum sufficientem pro equis ejus gratis pascendis assignetis”. (Arhiva gov. transilvan nr. 40 din 1692).

CRONICA ȘCOLARĂ.

Școala în „Pagini literare“.

De Dr. Ioan Mateiu.

Dacă revista aceasta, cu un nume de-o modestie atât de senină, ar lua ființă undeva într'un colț al țărilor apusene, ea ar fi înregistrată în imensa producție intelectuală de acolo, ca un simplu fapt literar obicinuit. La noi în Ardeal însă, unde viața culturală e atât de săracă în mijloace superioare de manifestare, o revistă constituie nu numai un eveniment, ci și o biruință smulsă cu setea de lumină a unui popor ce se sbuciumă de veacuri în frământări dureroase către idealul înălțării sale. Noi suntem încă un popor luptător, deocamdată nu pentru formele înalte și subtile ale civilizației, ci din nenorocire abia pentru cucerirea celor dintâi etape, pe cari să clădim — în spiritul tradițiilor românești — temelile sigure ale dezvoltării noastre naționale. De aceea ni se impune pe lângă o mare economie de forțe și un înțelept simț de orientare și de pătrundere, dacă ținem ca evoluția noastră să fie îndrumată într-o direcție sănătoasă și productivă.

La noi științele și artele n'au ajuns încă să primească atribuțiile unor patrimonii obștești, fiindcă vreme îndelungată ni-au lipsit condițiile, cari să favorizeze procesul de fermentație și de propagandă culturală în masele populare. De aceea o revistă literară în Ardeal, care merită să intre în familiile românești dela țară, nici nu-și poate permite luxul studiilor estetice și științifice prea speciale, ori al analizării diferitelor curente moderniste cari agită rafinata viață literară din Apus. Aceasta ar fi o mare rătăcire dela scopurile adevărate, pe cari trebuie să le urmărească o publicație periodică românească. Rolul ei este cu mult mai simplu, dar în aceeași vreme și mai folositor necesităților noastre reale, fiindcă ține seama de dezvoltarea organică și logică a vieții neamului nostru. Viața sufletească a Românilor din Ardeal isvorește și trăiește prin două instituții unice: biserică și școală. În cuprinsul lor modest, dar primitiv, a găsit ocrotire geniul creator al înaintașilor, de aici au pornit cele dintâi raze de lumină, îndemnurile calde pentru iubirea de carte, năzuințele înalte pentru trezirea conștiinței naționale și îndrumarea neamului pe cărările vaste ale progresului și civilizației. De aceea e firesc că o revistă literară nu se poate închide în grădina parfumată a literaturii curate, ci ca prin logica lucrurilor trebuie să fie enciclopedică, idealistă, adică având să îmbrățișeze toate problemele cari agită viața sufletească a neamului. Ea nu va uita nici

o clipită adevărul, că rostul ei nu este numai acela să desfăteze, ci să și *instrueze*. Iar prin intermediul instrucției, să se înalțe la valoarea unui factor de *educație națională* colectivă. Numai mărturisind această credință și străduinți ca ea să germineze în toate familiile românești, își poate justifica existența și utilitatea „Pagini literare”. Prin urmare se va vorbi în coloanele ei, cât mai des și cât mai limpede, despre cele două mari instituții ale vieții noastre naționale. Și fiindcă valoarea unui popor nu se cântărește după pregătirea și nivelul intelectual al claselor conducătoare, ci exclusiv după forța culturală a țărânilor, e natural ca în cronicile noastre să dăm precădere școlii primare, creată și susținută pentru popularizarea culturii și științelor omenești. Necesitatea unei preocupări serioase cu problemele școlii rurale, nu isvorește numai din rolul însemnat pe care tocmai l-am indicat, ci și din situația excepțional de grea, în care a fost târîtă de câțiva ani încoace. Cu cât ea este mai amenințată să fie înstrăinată de scopurile ei educative și umane, cu atât trebuie să fie mai viu și mai sporit interesul nostru pentru cunoașterea și mântuirea ei. Cu deosebire e necesar să fie înfățișată școala satească cu rosturile ei, intelectualilor și puținei burghezimi dela orașe, cari vor fi auzit multe despre ea, dar nu-i știu suferințele; și fără știința acestora nu se pot trezi nici sentimentele de iubire și de jertfă, cu cari suntem datori deopotrivă toți cei ce facem parte din neamul nostru. Deci tendința noastră programatică este aceea, de a înfiripa o strânsă legătură sufletească între școală și nație. Ea nu este o dorință rezultată din raporturile specifice ale școlii ardelenice, ci este unul din principiile fundamentale stabilite de știința pedagogiei. Legătura dintre școală și părinți este atât de indispensabilă, încât fără de ea nici nu se poate concepe problema educației. Dacă ea ar fi existat la noi, dacă părinții ar fi susținut în mod conștient și cu pricepere munca plină de nobleță a dascălului, școala primară ar fi trecut de mult în conștiința publicului, ca cel mai prețios izvor al luminării și libertății noastre naționale. Atunci n'am fi avut durerea să asistăm la clipele de mișcătoare tragedie, prin cari a trebuit să treacă în anii din urmă, căci un popor jertfitor ar fi croit zid de biruitoare apărare împotriva furtunii ce s'a deslănțuit asupra ei ca o năgară copleșitoare.

Războiul actual a modificat multe concepții. Capetele gânditoare discută, pe baze științifice, cadrele noi în cari se va înfățișa viața națiunilor după sosirea păcii.

Va fi de sigur un enorm succes al războiului, când și pedagogia va putea sărbători biruința principiilor sale firești. Școala din Ardeal va

întimpina această biruință, ca un dar al lui Dumnezeu. Ea va avea atunci posibilitatea să meargă nestingherită pe drumul idealului său, introducând *spiritul românesc* în învățământ și dăruind omenirii *suflete*. Căci după cum spune d. Iorga „școala nu folosește prin clasele ei, nici prin mijloacele bănești cari stau la îndemână, nici prin programe, nici chiar prin valoarea științifică a profesorilor. Din punctul de vedere al unei națiuni, școala folosește cât *spiritul* care se desface, cât *sufletul* care emană din ea”. Credincioși acestui adevăr de educație socială, gândurile noastre se vor îndrepta către școala primară, în lumina marilor prefaceri prin care trece Europa războinică și științifică.

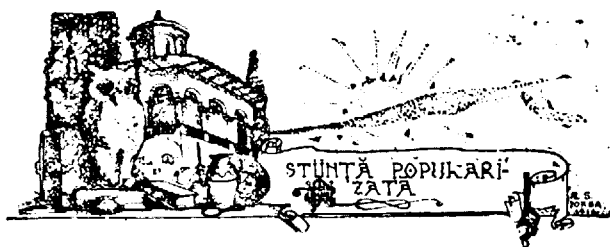
Din concepția înălțată a școlii ca factor de educație și cultură, ca și din interesul statornic pentru ființa, organizația și problemele ei, va trebui să răsără legătura *organică* dintre ea și națiune, legătură care astăzi nu există. Căci numai îndemnul ei tainic creiază avântul frumos către *realizarea idealului școlii: armonia și unitatea sufletească, în lupta pentru biruința integrală*.

Iată programul revistei „Pagini literare”, sub aspect pedagogic și școlar.

† Augustin Beleş,

fost preot în Șimand a lăsat averea sa pentru scopuri culturale comunei bisericesti, pe care a înălțat-o prin rodnicia lui viață.

Știință popularizată.

În vremurile de astăzi, ca și mai înainte, înfloresc pe câmpuri flori, în păduri cântă paseri, în lumina razelor soarelui de vară fâlăiesc din aripi îluturi și în iarba a cărei rouă s'a uscat, încordă strunele miile de greeri, pe deasupra holdeilor suflă ca și în trecut vântul, de ale cărui adieri șoptesc între spicele multumite, stropii râurilor se prăbușesc cu aceeași gălăgie în afunziimea cataractelor, și noaptea tainică își mână turma stelelor dela răsărit spre apus cu aceeași regularitate ca și în trecut, și totuși ne vine câte odată să credem, — văzându-le toate prin ochelarii individualității noastre, — că temerile sufletului nostru vor trebui să le aibă la vară și greerșii ierbii mărunte. Deși acum mai mult decât oricând ar trebui să înțelegi pulbere, că deodată cu tine pierе numai lumea ta, dar rămâne ceealaltă: a turmelor de stele, a stropilor din râuri, a câmpurilor înflorite și a pădurilor pline de zumzet și de chiot. Apropie-te mai mult și înțelege tainele naturii oricât de puțin însemnătate ți s'ar părea ele, căci nebănuite puteri se vor da ție! Iată! Iată! norii cerului mână locomotivele trenurilor, căderile de apă învârtesc turbine, luminează și încălzesc, iar veninurile boalelor sunt întrebuințate astăzi pentru vindecarea lor, căci Măria Sa, știința, s'a coborât din sferele ei înalte să fructifice străduintele oamenilor și să schimbe fața lumii de ieri și de astăzi.

Ca să ne înălțăm și noi la ea, deschidem această rubrică.

Între vis și realitate.

Fost-am ieri dimineată la biserică. După prânz am citit un capitol din *Naumann: Mitteleuropa* și un capitol din *Ostwald: Monistische Sonntagspredigten*. Am atipit pe nesimțite și avui următorul vis:

Eram pe băncile școlii. Profesorul de geografie, ajungând la China, făcea mare haz de planul Chinezilor de a-și apăra patria cu zidul rămas proverbial.

„Astfel vor râde și generațiile din viitorul depărtat — zise profesorul — când în orele lor de recreație vor citi în cărțile bătrâne despre faptele strămoșilor: cum purtau procese pentru minuscule petece de pământ, cum se apărau cu „valurile romane”, cum au construit mușuroaie de furnici, voui să zic: forturi și fortărete, citadele și cetăți; cum au scurmat lungi și încăleite coridoare suterane, ca sobolii. Și încă pe rând. Cu tactică. Cu sistem. Cu prevedere. Când valurile și cetățile romane nu ofereau scut indetulator contra agresorilor — s'au inventat forturi și citadele de alt sistem. Când în marile războaie europene din 1914—1920, nici forturile cele mai tari nu au putut rezista tunurilor de cali-

bru mare: toate armatele s'au vârit în pământ. Părea că războiul s'a împotmolit și pacifistii începeau să exclame ca Archimede: Heureka! „Tranșeele sunt cele mai puternice mijloace ale Provedintei de a face iluzore războaiele prin însăș tehnica lor”. — Politiciani, strategii, state majore, diplomați rafinați, patrioți de tot soiul, preconizau tranșeele ca „formă fundamentală pentru apărarea patriei”. Nimeni nu cugeta la Evanghelia demodată în atâtea concepții moniste. Nici chiar Arhiepiscopii nu îndrăzneau să o amintească în corporațiile legiuitoare.

Și astfel în anul de grație 1921 erau gata să se voteze, cu unanimitatea voturilor patriote, diferite legi pentru apărarea hotarelor țării tot cu tranșee și sârme cu ghimpi. Lumea argumenta așa: Dacă Francezii în loc de forturi grele ar fi avut în Iulie 1914 un sistem de tranșee dela Belfort până la Dunkerque, Germanii nu ar fi putut pătrunde în nordul Franței.

„Dar lucru curios în războaiele oamenilor”.

„Nu s'au putut născoci sisteme de apărare ca să nu se născocească și sisteme corespunzătoare de atac”.

„Astfel și contra tranșeele. Nu se știe cu siguranță cine: Englezi, Francezi, ori Nemți, ori mai de grabă, știința tuturora, născocit-au bombe cu gazeuri asfixiante, cari aplicate sistematic, scoteau cu ușurință pe luptători din tranșee. Pe de altă parte, cu baloane dirijabile se puteau debarca trupe peste brâul de obstacole și scurmături dela hotarele țărilor. Avioane inamice făceau dese incursiuni, producând panică și nesiguranță. — Enormă consternare în popoarele supte de poverile imense. Dar adevărații vinovați nu mai trăiau”.

„Abia atunci s'au deschis ochii multimilor, ochii sufletești ai masselor. A fost destul un gest... Conducătorii încrezuți pe ascuțișul sabiei și întunerecul scurmăturilor s'au prăbușit în Infernul conștiinței lor păcătoase. În locul lor s'a scos la lumină Evanghelia iubirii deapropelului și Evanghelia muncii cinșite”.

„Tranșeele le-a astupat vremea iertătoare. Obstacolele de sârmă s'au transportat în muzeele de istorie culturală”.

Sunet de clopotel și mă trezesc.

Când colo, pe la fereastra mea treceau fluierând lucrători dela tranșee...

Am recidivat cel puțin cu o sută de ani.

Gavril Todica.

Urmele războiului.

Formarea munților.

În munții Făgărașului s'a simțit un cutremur de pământ destul de puternic. Lumea a început să vorbească despre aceasta mai nouă sguduire a lumii, și profetii și cetitorii în firele încălțite ale diplomației, au și găsit deslegarea enigmei: „pământul se cutremură pentru că în apropierea Turnului-Roșu, undeva după munții Făgărașului, se căzneau pământul să facă un vulcan”.

Și întocmai ca în vechea fabulă, a gemut și s'a sbătut pământul vre-o 3 săptămâni și la urmă... de ai fi văzut cel puțin un șorecel!

În părțile noastre nici nu ne putem aștepta curând ca să vedem vulcani și nici cutremure cari sunt de proveniență vulcanică. Au fost și pe la noi vulcani, cu multe, multe mii de ani înainte, dar acei vulcani s'au stins și s'au liniștit. Iar ținutul în care s'a produs cutremurul nici nu a fost niciodată vulcanic.

Cutremurul din urmă a fost *cutremur tectonic* și cauza lui este a se căuta în structura scoartei pământului.

Dacă am cerca să reducem dimensiunile pământului, ca să-l putem avea înaintea noastră și să-l învărtim după plăcere, cum învărtim un glob geografic, am rămânea uimiți de puțină trăinicie a globului pământesc. Dacă diametrul pământului s'ar reduce la 1 m. scoarta solidă pe care o bătucim cu tunuri de 42 cm., ar fi cam tot atât de subțire, cât de subțire este hârtia de scris. Și dacă ne gândim că sub scoarta aceasta pietrele sunt topite de căldura cea mare a interiorului pământului și că materiile topite în parte sunt flăcărăose (incandescente) și împing cu putere pereții temnitei care le cuprinde, ne vom închipui cu ușurință că scoarta pământului nu veste chiar cea mai stabilă și mai trainică.

Un melc nu va putea măsura lungimea trenului Bagdad și nici viața unui om nu va putea stabili schimbările prin cari trece crusta pământului. Putem însă vedea că și astăzi este într-o continuă schimbare. Ici se ridică, dincolo cade în adâncime. Unde odată a fost uscat, au năpădit furioase valurile mărilor și unde odată trăiau mulțumite sub straiul de apă sărată miile de corale, crește astăzi jneapănul din vârful munților. — Căci și aici e valabilă vorba scrip-turei: Cei smeriți se înalță și cei măreți se smeresc.

Munții noștri nici nu sunt chiar atât de vechi. Dacă ne-am fi sculat mai de dimineată am fi putut vedea în locul lor câmpii, cari abia sa'u ridicat din potopul apelor. În epoca terțiară — cum zic geologii acestei dimineți — au început să se înalte Carpații.

E destul de interesantă teoria, care explică cum s'au înalțat munții și mai bine zis cum se înalță și astăzi, căci procesul de transformare al crustei pământului încă nici în vremurile noastre nu este terminat.

Înainte de a trece mai departe îmi vine în minte o poveste a unui ofițer în retragere, care după 20 de ani, îmbătrânit și slăbit și-a mai îmbrăcat odată uniforma în care „pe vremea lui” abia mai încăpea și a rămas uimit că haina i se îndoiește în crețe. Și cum nu voia să admită că el ar mai fi slăbit, a ajuns la convingerea, că hainele au mai crescut și s'au mai lărgit.

Scoarta sau haina pământului încă are crețe, văi și munți, iar noi, dacă vom voi să explicăm în un fel oarecare formarea lor, nu vom face ca ofiterul din poveste. Probabil că și haina pământului, a fost o suprafață întinsă, bine croită pe pământul încă tinerel, și numai mai târziu s'a încrețit.

Interiorul pământului este și acum cald, dar, când chiar și dragostile jurate pentru o vecinicie încă se răcesc cu timpul, este prea natural ca și interiorul pământului să urmeze legea firilor pământesti și să se răcească. Corpurile cari se răcesc se micesc. Așa dar centrul pământului se micșorează, iar haina lui, crusta, rămâne aceeași. Urmarea logică, ca haina să se încrețească. Aceste crețe se numesc *munți*.

Acum este și mai ușor de înțeles că încrețirea aceasta nu se poate face, așa cum se încrețește părul, ci în un loc pietrele se înalță, iar în alt loc pietrele se frâng și cad în adâncime, producând undulațiuni cum se produc atunci când cade un sloi de gheață în apă. Sunetele surde cari însoțesc acest fel de undulațiuni, numite *cutremure de pământ*, sunt a se atribui păturilor cari lunecă una deasupra celorlalte și se frâng. Dislocalizările de pături pot ținea vreme mai îndelungată. Cutremurile tectonice rar iau forma unor cataclizme, și chiar dacă am avea astfel de cazuri, acelea sunt mai mult locale, așa dar nu se întind pe suprafețe întregi de țări.

Nu prea credem că din munții noștri ar mai putea țîșni limbi de flacări și de fum. Să ne mutăm gândul că vor fi și pe la noi vulcani veritabili, din pietri și cenușe! Și dacă se mai scutură câteodată pământul să nu ne înfricăm—îmbătrânește și el—și să ne mângăiem, căci în contra îmbătrânirii nu este leac.

Victor Stanciu.

Notițe științifice.

Mina de cupru cea mai abundentă de pe glob se află în *Chuquibambilla* (Chile). S'a deschis în 18 Maiu 1915 și e proprietatea societății *Chile Cooper Co* din *Tocopilla*. După aranjarea completă, mina va produce 20.000 tone mineral la zi. De prezent producerea e numai de 10.000 tone (10 milioane kgr.)

Brevete și invențiuni. — În Germania s'au acordat în 1881 zilnic câte 11 brevete pentru invențiuni tehnice. După zece ani, numărul zilnic s'a urcat la 15, iar după alți doisprezece ani la 27. În 1903 existau 31433 brevete valabile și numai în acest an s'au acordat 10.000 în sumă rotundă.

În același an Anglia acorda zilnic 43 protecții legale asupra invențiilor nouă, iar în Statele Unite existau la finea anului 1902 nu mai puțin de 340.000 brevete valabile făcându-se pe zi câte 74 acordări.

Valorificări științifice. — Dintr'un chilogram de sticlă în valoare de 36 franci, se pot construi lentile de obiective microscopice în valoare de 36.000 franci!

— O sută kilograme de fer brut costă 6 franci. În forma de *resorturi de ceasornice* aceste o sută kilograme fer brut reprezintă a valoare de 2 milioane franci!

Moliile din haine se distrug cu sulfură de carbon (CS₂) Mijlocul e absolut sigur, dar suferă de inconvenientul, că e

toxic și foarte inflamabil. Explodează chiar și la apropierea unui lemnus aprins, ori muc de țigaretă aprinsă. Metoda cea mai practică consistă în următoarele:

Hainele atacate de moli se acată într'un dulap, ce se poate închide ermetic. Cu o pompă rărim aerul din dulapul închis. Bisulfura de carbon, așezată sub haine într'un vas anume începe a evapora. Vaporii patrund hainele până în crețele cele mai mărunte distrugând nu numai moliile existente, ci și sămânța lor. Spre acest scop dulapul nu se deschide timp de 8 ore, în care timp hainele se impregnează temeinic cu substanța curățitoare.

Experiențe folositoare soldaților de pe câmpul de luptă:

— **Anisolul**, sau chimicește: metilezi-fenilul = CH₃ — O — C₆ H₅, ucide păduchii în 10 minute la depărtare de 6 cm.

— Pudra de *cresol*, prin mirosul său pătrunzător, omorâă păduchii în timp de 3 minute.

Cresolul este chimicește un eter de fenol. Se află în gudronul lemnului de fag. Incolor, cu miros de fum. Ferbe la 220° Celsius.

Gavril Todica.

INSEMNĂRI.

Coperta revistei și toate desemele din acest număr sunt făcute de dl *Al. S. Iorga*. Dl Iorga promite că și în viitor va îngriji partea artistică a revistei noastre.

Cronica va fi în viitor și mai bogată, va avea rubrici permanente pentru toate ramurile științei și artei. Pe lângă rubricile din acest număr va avea rubrică pentru religie, filozofie, filologie, artă, sociologie și altele.— Dorim ca revista noastră să ia și locul revistelor de specialitate pe cari ar trebui să le avem. — În numerii viitori vom publica cronicile *D-lor Dr. Felea, Dr. N. Drăgan, I. Bojoru, Al. S. Iorga, I. Georgescu, L. Blaga, S. Evușian, Dr. Tălășescu, I. Pop, Al. Borzea, I. Duma*, pe lângă ale colaboratorilor cronicei numărului 1.

Ilustrațiuni se vor publica în fiecare număr (de 16 pagini) câte 16—20. — Numărul 2, care va apare la mijlocul lunii Martie, va publica vederi dela înmormântarea I. P. S. metropolit Ioan Mețianu.

POȘTA REDACȚIEI.

Colaboratorilor noștri. Fiind casa mică nu a încăput tot materialul trimis în acest număr al revistei.

Colaboratorilor din Țară. Pentru început am dat întâietate scriitorilor dela noi.

POȘTA COȘULUI DE REDACȚIE.

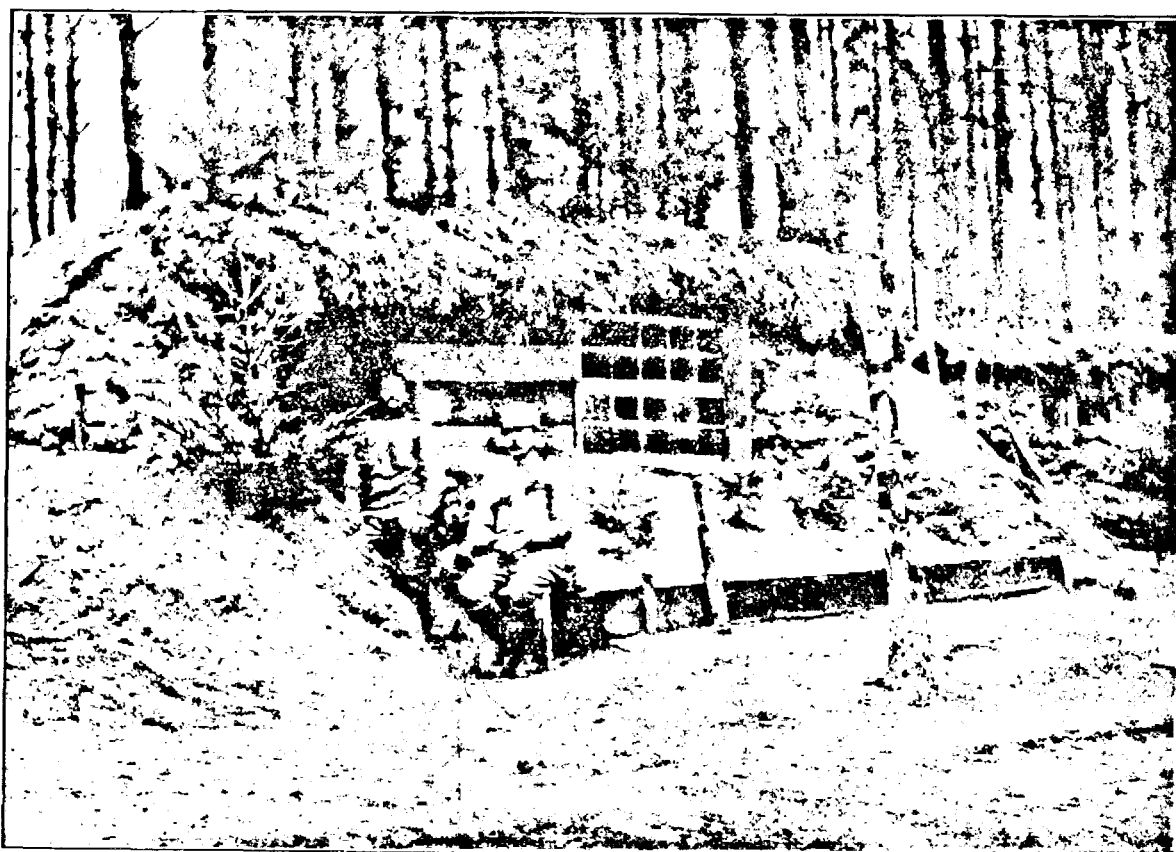
D-lor R. Z. — G. T. — Dna L. R. Am primit cu mulțumită.

C. S. D-ta ai mai putea trimite, căci poeziile D-tale au ceva nou și dacă forma ar fi fost mai îngrijită ai fi primit răspuns la poșta redacției.

Vilă în tranșeu.

Fot. locol. Coriolan Ștefan.

O casă în satul Hindenburg, sat făcut de feciori români ai regimentului 31.

Fot. locol. Coriolan Ștefan

SUPLEMENT MUZICAL:

Din colecțiunea: „Cinci compozițiuni pe
poeziile poetului St. O. Iosif“ de G. Șorban.

„HĂIS ȘI CEA“.

Dedicație Dlui D. Popovici — Bayreuth.

Voce și piano. Poezia de St. O. Iosif. Muzica de Guilelm Șorban.

Voce: *Pesante*

Piano: *Largo*

Bo-ii stau în

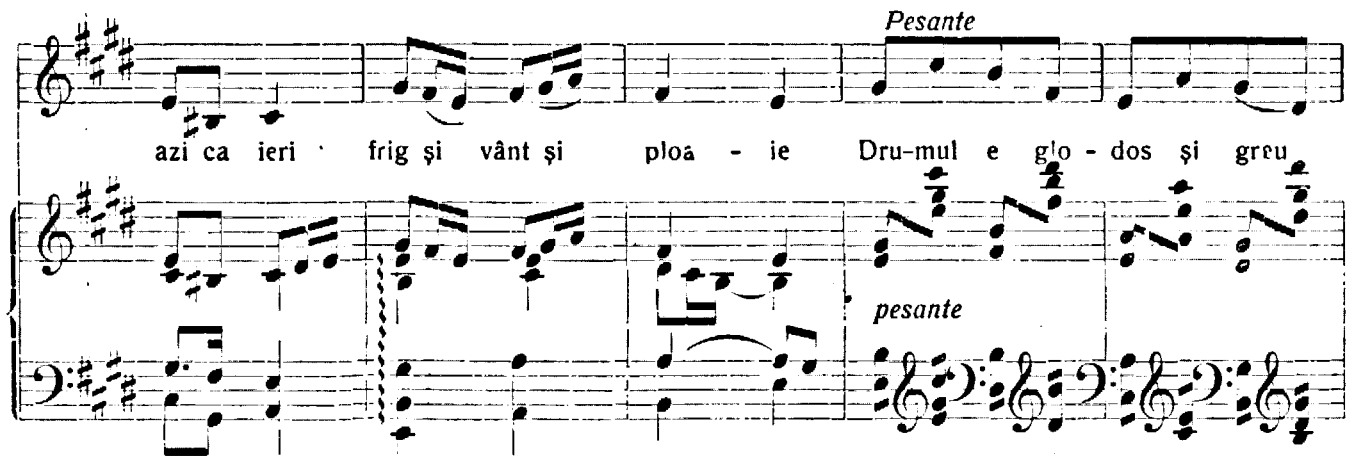
jug su-puși ga-ta de ple - ca - re Ne-că - ji - ții că-ră-uși merg pe lân-gă

ca - re Hăis și cea! gem sub po-veri ca-re-le gre - oa - ie ieri ca azi și

Pesante

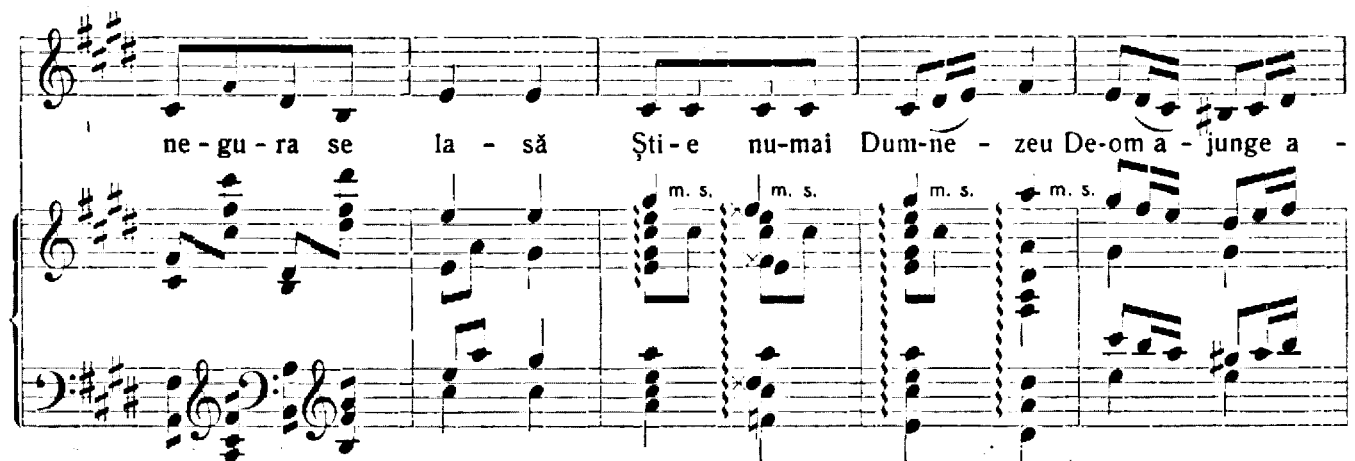
azi ca ieri frig și vânt și ploa - ie Dru-mul e g'lo - dos și greu

pesante

ne - gu - ra se la - să Ști - e nu-mai Dum-ne - zeu De-om a - junge a -

m. s. m. s. m. s. m. s.

- ca - să Hăis și cea Hăis și cea Hăis

Observator de artilerie în tranșeu.

Fot. locot. Coriolan Ștefan

În bluvac.

Fot. G. Popovici.

